

KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 27.11.2013
COM(2013) 822 final

2013/0408 (COD)

Wniosek

DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY

**w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w
postępowaniu karnym**

{SWD(2013) 480 final}

{SWD(2013) 481 final}

{SWD(2013) 492 final}

UZASADNIENIE

1. KONTEKST WNIOSKU

1. Celem niniejszego wniosku w sprawie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady jest ustanowienie wspólnych norm minimalnych dla całego obszaru Unii Europejskiej w zakresie praw dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym oraz dzieci objętych postępowaniem na mocy decyzji ramowej 2002/584/WSiSW („postępowanie dotyczące europejskiego nakazu aresztowania”).
2. W programie sztokholmskim¹ położono szczególny nacisk na wzmocnienie praw jednostek w postępowaniu karnym. W pkt 2.4 programu Rada Europejska wezwała Komisję do przedstawienia wniosków określających stopniowe podejście mające na celu wzmocnienie praw podejrzanych i oskarżonych przez ustanowienie wspólnych norm minimalnych dotyczących praw do rzetelnego procesu sądowego. Środek ten stanowi również część Agendy UE na rzecz praw dziecka, do której powstania przyczynili się: Parlament Europejski, Komitet Regionów, Komitet Ekonomiczno-Społeczny i Rada Europy, a także najważniejsze zainteresowane strony, takie jak UNICEF, rzecznicy praw dziecka w państwach członkowskich oraz społeczeństwo obywatelskie².
3. Dotychczas przyjęto trzy środki: dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE w październiku 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym³, dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE w maju 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym⁴ oraz dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności⁵. Środki dotyczące prawa do tymczasowej pomocy prawnej dla podejrzanych lub oskarżonych w trakcie pozbawienia wolności przedstawia się w pakiecie obejmującym niniejszą inicjatywę wraz z dyrektywą w sprawie wzmocnienia określonych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym.
4. W niniejszym wniosku w sprawie dyrektywy określa się szczegółowe normy minimalne dotyczące praw podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym będących dziećmi. W ten sposób sprzyja on stosowaniu Karty, w szczególności jej art. 4, 6, 7, 24, 47 i 48, opierając się na art. 3, 5, 6 i 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, zgodnie z wykładnią Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który w swoim orzecznictwie określa normy w zakresie

¹ Dz.U. C 115 z 4.5.2010, s. 1.

² Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z dnia 15.2.2011, COM(2011) 60 final.

³ Dyrektywa 2010/64/UE w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym (Dz.U. L 280 z 26.10.2010, s. 1).

⁴ Dyrektywa 2012/13/UE w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.U. L 142 z 1.6.2012, s. 1).

⁵ Dyrektywa 2013/48/UE w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U. L 294 z 6.11.2013, s. 1).

specjalnych gwarancji dla osób wymagających szczególnego traktowania, zwłaszcza dzieci. W orzecznictwie tym stwierdza się między innymi, że rzetelność postępowania i prawo do rzetelnego procesu sądowego wymagają, aby osoba była w stanie zrozumieć minimalne konsekwencje postępowania oraz aby miała możliwość uczestnictwa w postępowaniu i skutecznego korzystania z przysługujących jej praw, jak również z ochrony prywatności. W związku z powyższym w niniejszej dyrektywie należy wyraźnie przewidzieć wzmocnienie gwarancji procesowych dla dzieci.

5. Niniejsze środki należy wykonywać z uwzględnieniem interesu dziecka, jak określono w art. 24 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej.
6. Podejrzani lub oskarżeni będący dziećmi są uznawani i traktowani z szacunkiem, w sposób godny, profesjonalny, podmiotowy i niedyskryminujący, ilekroć mają kontakt z właściwym organem prowadzącym działania w ramach postępowania karnego. Powinno to także ułatwić resocjalizację dzieci po ich zetknięciu z systemem sądownictwa karnego. Prawa określone w niniejszej dyrektywie mają zastosowanie do dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w sposób niedyskryminujący, w tym w odniesieniu do ich statusu odnoszącego się do prawa pobytu.
7. Niniejszy środek przedstawia się wraz z zaleceniem Komisji w sprawie gwarancji procesowych dla osób wymagających szczególnego traktowania podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym oraz osób wymagających szczególnego traktowania objętych postępowaniem dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania.
8. Podstawą niniejszego wniosku jest art. 82 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE).
9. Prawo do skutecznego środka odwoławczego, prawo do rzetelnego procesu sądowego i prawo do obrony są określone w art. 47 i 48 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej („Karta”) i art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („EKPC”). Zdolność do skutecznego korzystania z tych praw zależy w dużej mierze od zdolności podejrzanego lub oskarżonego do śledzenia przebiegu postępowania i pełnego uczestnictwa w nim, a zdolność ta może być ograniczona ze względu na wiek, brak dojrzałości lub niepełnosprawność. Oznacza to, że w stosunku do dzieci i osób dorosłych wymagających szczególnego traktowania należy przyjąć środki specjalne, aby zapewnić im możliwość skutecznego uczestnictwa w postępowaniu i korzystania z przysługujących im praw do rzetelnego procesu sądowego w takim samym stopniu, w jakim korzystają z nich inni podejrzani lub oskarżeni⁶.
10. Ze względu na brak wspólnej definicji osób dorosłych wymagających szczególnego traktowania i uwzględniając kwestie związane z zasadami pomocniczości i proporcjonalności, Komisja nie zdecydowała się na tym etapie na rozszerzenie zakresu stosowania niniejszej dyrektywy na osoby dorosłe wymagające szczególnego traktowania. Komisja przyjmie natomiast zalecenie, w którym wezwie państwa członkowskie do ustanowienia szeregu gwarancji dla osób wymagających szczególnego traktowania.

⁶ Zasadą przewodnią Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przy ocenie potencjalnego naruszenia art. 6 EKPC w odniesieniu do podejrzanych lub oskarżonych, których można uznać za wymagających szczególnego traktowania, jest przede wszystkim stwierdzenie, czy dana osoba była w stanie „skutecznie uczestniczyć” w procesie sądowym, który jej dotyczył.

2. WYNIKI KONSULTACJI Z ZAINTERESOWANYMI STRONAMI ORAZ OCENY SKUTKÓW

11. W dniach 23 września 2011 r., 26 kwietnia 2012 r. i 11 grudnia 2012 r. odbyły się trzy spotkania z ekspertami. Przedstawiciele państw członkowskich oraz zespół ekspertów z Rady Europy, międzynarodowego stowarzyszenia sędziów sądów nieletnich i rodzinnych, Organizacji Narodów Zjednoczonych, lekarzy i prawników praktyków specjalizujących się w przypadkach dotyczących dzieci omówili środki, które można by podjąć na poziomie UE w celu zwiększenia ochrony dzieci i dorosłych wymagających szczególnego traktowania w postępowaniu karnym.
12. W celu zapewnienia solidnych podstaw wniosku Komisja przeprowadziła ocenę skutków. Sprawozdanie z oceny skutków jest dostępne na stronie internetowej [<http://ec.europa.eu/governance...>].

3. ASPEKTY PRAWNE WNIOSKU

Artykuł 1 – Przedmiot

13. Przedmiotem dyrektywy jest ustanowienie norm minimalnych dotyczących praw podejrzanych lub oskarżonych będących dziećmi w postępowaniu karnym oraz praw dzieci objętych „postępowaniem dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania”.

Artykuł 2 – Zakres stosowania

14. Dyrektywa ma zastosowanie do dzieci, tj. osób, które nie ukończyły 18. roku życia w chwili, gdy stały się podejrzanymi lub oskarżonymi o popełnienie przestępstwa, aż do zakończenia postępowania.
15. Niniejsza dyrektywa pozostanie bez wpływu na przepisy krajowe dotyczące wieku odpowiedzialności karnej dzieci. Jest to wiek, po osiągnięciu którego można pociągnąć dziecko do odpowiedzialności karnej za jego czyny.
16. W niektórych państwach członkowskich dzieci, które popełniły czyn uznawany za przestępstwo, nie podlegają postępowaniu karnemu zgodnie z prawem krajowym, ale innym formom postępowania, które mogą prowadzić do nałożenia określonych środków ograniczających (na przykład środków ochrony, środków wychowawczych). Postępowanie takie nie wchodzi w zakres stosowania niniejszej dyrektywy.

Artykuł 3 – Definicja

17. Zgodnie z instrumentami prawa międzynarodowego⁷ każda osoba poniżej 18. roku życia będzie uznawana za dziecko.

Artykuł 4 – Prawo dzieci do informacji

18. Należy niezwłocznie poinformować dziecko o prawach przysługujących mu na mocy niniejszej dyrektywy, uzupełniając prawa przewidziane w art. 3–7 dyrektywy 2012/13/UE, z wyjątkiem wykroczeń, jak określono w art. 2 ust. 2 dyrektywy 2012/13/UE.
19. W przypadku pozbawienia dziecka wolności pouczenie o prawach, które przekazuje się dziecku zgodnie z art. 6 dyrektywy 2012/13/UE, zawiera także odniesienie do praw określonych w niniejszej dyrektywie.

⁷ Art. 1 Konwencji ONZ o prawach dziecka („Konwencja”).

20. Niniejszą dyrektywę należy wykonywać zgodnie z normami przewidzianymi w dyrektywie 2010/64/UE w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym.

Artykuł 5 – Prawo osoby posiadającej odpowiedzialność rodzicielską do informacji

21. W niniejszej dyrektywie określa się dalsze uzupełniające gwarancje dotyczące powiadomienia osoby posiadającej odpowiedzialność rodzicielską lub stosownej osoby dorosłej w celu uwzględnienia szczególnych potrzeb dzieci, pod warunkiem że pozostaje to bez uszczerbku dla właściwego toku postępowania karnego przeciwko danej osobie oraz każdego innego postępowania karnego.
22. Pojęcie „osoba posiadająca odpowiedzialność rodzicielską” oznacza każdą osobę lub instytucję posiadającą odpowiedzialność rodzicielską za dziecko, jak określono w rozporządzeniu Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącym jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej.
23. Osoba posiadająca odpowiedzialność rodzicielską odgrywa istotną rolę w zapewnianiu dziecku wsparcia moralnego i psychicznego oraz udzielaniu mu odpowiednich wskazówek. Osoba posiadająca odpowiedzialność rodzicielską jest właściwą osobą do wzmocnienia ochrony praw podejrzanego dziecka do obrony (np. prawa do wyznaczenia adwokata lub prawa do podjęcia decyzji o odwołaniu się od orzeczenia). Ponadto rodzice ponoszą również odpowiedzialność prawną za zachowanie dziecka i mogą w związku z tym zostać pociągnięci do odpowiedzialności cywilnej.
24. Przepis ten odzwierciedla przepisy międzynarodowe, takie jak Wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, reguły pekińskie i uwagę ogólną nr 10 Komitetu Praw Dziecka ONZ z 2007 r. w sprawie praw dziecka w sferze wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich.
25. Prawa tego nie należy stosować, jeżeli powiadomienie osoby posiadającej odpowiedzialność rodzicielską byłoby sprzeczne z interesem dziecka. Może się tak zdarzyć na przykład w sytuacji, gdy osoba posiadająca odpowiedzialność rodzicielską uczestniczyła w tym samym przestępstwie co dziecko i występuje konflikt interesów. W takim przypadku powiadamia się i prosi o obecność inną stosowną osobę dorosłą. Pojęcie „inna stosowna osoba dorosła” odnosi się do krewnego lub osoby (innej niż osoba posiadająca odpowiedzialność rodzicielską) pozostającej w stosunku społecznym z dzieckiem, która jest gotowa współpracować z organami i umożliwić dziecku korzystanie z przysługujących mu praw procesowych.

Artykuł 6 – Prawo dostępu do adwokata

26. W niniejszym artykule zapewnia się dzieciom, które są podejrzane lub oskarżone w postępowaniu karnym, obowiązkowy dostęp do adwokata.
27. W art. 6 ust. 3 lit. c) EKPC i w art. 47 i 48 Karty gwarantuje się jednostce prawo dostępu do adwokata. W dyrektywie 2013/48/UE ustanawia się ogólne zasady dotyczące takiego prawa dla wszystkich podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym. Zgodnie z dyrektywą podejrzani lub oskarżeni mają jednak możliwość zrzeczenia się prawa do korzystania z pomocy adwokata. W dyrektywie tej przewiduje się dodatkową gwarancję, zgodnie z którym dzieci nie mogą zrzec się tego prawa.

28. Europejski Trybunał Praw Człowieka wielokrotnie podkreślał znaczenie pomocy udzielanej dzieciom przez adwokata od samego początku postępowania i w trakcie przesłuchania przez policję, sugerując tym samym, że zrzeczenie się tego prawa może stanowić dla nich istotne zagrożenie. Znaczenie dostępu dzieci do adwokata jest również uznawane we wszystkich odnośnych przepisach międzynarodowych, między innymi w Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom⁸, regułach pekińskich⁹ i uwadze ogólnej nr 10 Komitetu Praw Dziecka ONZ z 2007 r. w sprawie praw dziecka w sferze wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich¹⁰.
29. W odniesieniu do określonych wykroczeń obowiązkowy dostęp do adwokata byłby jednak nieproporcjonalny. Dotyczy to w szczególności wykroczeń drogowych, wykroczeń związanych z naruszeniem ogólnych przepisów władz lokalnych oraz wykroczeń polegających na naruszeniu porządku publicznego, które w niektórych państwach członkowskich uznaje się za przestępstwa. W przypadku takich wykroczeń właściwe organy inne niż prokurator lub sąd właściwy w sprawach karnych nie muszą zapewniać prawa do obowiązkowego dostępu do adwokata zagwarantowanego w niniejszej dyrektywie.

Artykuł 7 – Prawo do indywidualnej oceny

30. W artykule tym zapewnia się dziecku prawo do indywidualnej oceny. Tego rodzaju indywidualna ocena jest konieczna do zidentyfikowania szczególnych potrzeb dziecka w zakresie ochrony, edukacji, szkolenia oraz resocjalizacji w celu stwierdzenia, czy i w jakim stopniu dziecko wymagałoby zastosowanie szczególnych środków w trakcie postępowania karnego. Cechy osobowe dziecka, jego dojrzałość oraz sytuacja ekonomiczna i społeczna mogą się znacznie różnić.
31. Indywidualną ocenę należy przeprowadzić na odpowiednim etapie postępowania i najpóźniej przed wniesieniem aktu oskarżenia. Fakt ten należy odnotować zgodnie z prawem krajowym.
32. Nie naruszając przepisów art. 8 dyrektywy 2011/36/UE, w trakcie indywidualnej oceny szczególną uwagę należy zwrócić na dzieci biorące udział w działalności przestępczej, do której zostały zmuszone, jako ofiary handlu ludźmi.
33. Zakres i szczegółowość takiej oceny można dostosować do wagi przestępstwa i kary nałożonej w przypadku gdy dziecko zostanie uznane za winne zarzucanego mu przestępstwa. Przykładowo przewiduje się, że dogłębsza ocena może być uzasadniona w przypadku poważnego przestępstwa, takiego jak rozbój lub zabójstwo.
34. Indywidualną ocenę należy aktualizować w toku postępowania karnego, a indywidualne oceny, które wcześniej przeprowadzono w odniesieniu do dziecka, można wykorzystać, jeżeli są one aktualizowane.
35. Państwa członkowskie mogą odstąpić od tego obowiązku wówczas, gdy przeprowadzenie indywidualnej oceny nie jest proporcjonalne, biorąc pod uwagę okoliczności danej sprawy i fakt, czy wcześniej dziecko zwróciło na siebie uwagę organów państw członkowskich w kontekście postępowania karnego. W takich przypadkach należy poinformować organ odpowiedzialny za ochronę dzieci i dbanie o ich dobro o nieprzeprowadzeniu indywidualnej oceny.

⁸ Pkt 37–43.

⁹ Pkt 15.1.

¹⁰ Pkt 49.

Artykuł 8 – Prawo do badania lekarskiego

36. Dostęp do badania lekarskiego przeprowadzonego przez lekarza oraz do odpowiedniej opieki medycznej w trakcie zatrzymania dziecka jest zalecany w międzynarodowych instrumentach prawnych, takich jak uwaga ogólna nr 10 ONZ z 2007 r. w sprawie praw dziecka w sferze wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich. Ze względu na młody wiek oraz niedojrzałość fizyczną i umysłową dzieci są bardziej narażone na niewłaściwe traktowanie i problemy zdrowotne niż inni podejrzani lub oskarżeni. W wielu przypadkach dzieci mogą nawet nie być w stanie właściwie wyrazić swoich problemów zdrowotnych. Należy szczególnie zadbać o integralność dzieci, zwłaszcza w trakcie zatrzymania.
37. W przypadku pozbawienia wolności dziecko powinno mieć prawo do badania lekarskiego na wniosek osoby posiadającej odpowiedzialność rodzicielską, stosownej osoby dorosłej lub adwokata dziecka. Badanie takie powinien przeprowadzić biegły lekarz.
38. W przypadku przedłużenia okresu pozbawienia wolności lub rozszerzenia środków podjętych wobec dziecka badanie lekarskie również można powtórzyć.
39. Jeżeli w wyniku badania lekarskiego dziecka zostanie powzięty wniosek, że środki przewidziane w toku postępowania karnego wobec dziecka (np. przesłuchanie dziecka, zatrzymanie) są nieodpowiednie ze względu na ogólny stan umysłowy i fizyczny dziecka, właściwe organy powinny podjąć stosowne środki zgodnie z prawem krajowym (np. odroczenie przesłuchania, leczenie dziecka). Należy odpowiednio uwzględnić interes dziecka.

Artykuł 9 – Przesłuchiwanie dzieci

40. Przesłuchiwanie dzieci stanowi potencjalnie ryzykowną sytuację, w której prawa procesowe i godność dzieci nie zawsze są szanowane, a ich szczególnie trudna sytuacja nie zawsze jest należycie uwzględniana.
41. Aby zapewnić dostateczną ochronę dzieciom, które nie zawsze są w stanie zrozumieć treść przesłuchań, jakim są poddawane, w tym przesłuchań przez policję, przesłuchania należy nagrywać w postaci zapisu audiowizualnego. Wymaganie od właściwych organów, aby zapewniły zapis audiowizualny we wszystkich przypadkach, byłoby jednak nieproporcjonalne. Należy odpowiednio uwzględnić złożoność sprawy, wagę zarzucanego przestępstwa i potencjalną karę, która może zostać poniesiona. Przesłuchanie należy jednak zawsze nagrywać w przypadku pozbawienia dziecka wolności.
42. Nagrania takie wolno udostępniać jedynie organom sądowym i stronom postępowania, aby zapewnić im poznanie treści i kontekstu przesłuchań. Należy zapobiec publicznemu rozpowszechnianiu takich nagrań. Ponadto należy dostosować czas trwania, styl i tempo przesłuchań do wieku i dojrzałości przesłuchiwanego dziecka.

Artykuł 10 – Prawo do wolności

43. Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego zapisano w art. 5 ust. 1 EKPC i w art. 6 Karty.
44. Zgodnie z przepisami międzynarodowymi, takimi jak art. 37 Konwencji, pkt 79 uwagi ogólnej nr 10 ONZ z 2007 r. w sprawie praw dziecka w sferze wymiaru

sprawiedliwości dla nieletnich i zalecenie Komitetu Ministrów Rady Europy¹¹, każda forma pozbawienia dziecka wolności powinna być środkiem ostatecznym stosowanym przez jak najkrótszy stosowny okres¹².

45. Biorąc pod uwagę powyższe normy międzynarodowe, w niniejszej dyrektywie określa się normy minimalne dotyczące zatrzymania. Pozostaje to bez wpływu na przestrzeganie przez państwa członkowskie tych norm międzynarodowych w odniesieniu do zatrzymania, w szczególności do odseparowania dzieci od osób dorosłych i dostępu do środków wychowawczych, bez wyroku skazującego.

Artykuł 11 – Środki alternatywne

46. Aby uniknąć stosowania kary pozbawienia wolności wobec dzieci, właściwe organy powinny przyjąć wszystkie środki alternatywne do pozbawienia wolności w każdym przypadku, gdy leży to w interesie dziecka. Środki takie powinny obejmować na przykład obowiązek stawienia przed właściwymi organami, ograniczenia kontaktów z określonymi osobami lub uczestnictwo w środkach leczniczych lub wychowawczych¹³.

Artykuł 12 – Prawo do szczególnego traktowania w przypadku pozbawienia wolności

47. W określonych przypadkach pozbawienie wolności może być konieczne na przykład w celu uniknięcia ryzyka manipulowania dowodami, wpływania na świadków oraz jeżeli istnieje ryzyko zmywu lub ucieczki itp. W takich przypadkach należy zwrócić szczególną uwagę na sposób traktowania zatrzymanych dzieci.
48. Ponadto, mając na uwadze szczególnie trudną sytuację dzieci pozbawionych wolności, znaczenie więzi rodzinnych oraz sprzyjanie resocjalizacji, właściwe organy powinny przestrzegać praw dziecka i aktywnie wspierać realizację tych praw zgodnie z międzynarodowymi i europejskimi instrumentami. Oprócz innych praw dzieci powinny mieć w szczególności prawo do:
- a) utrzymywania regularnego i znaczącego kontaktu z rodzicami, rodziną i przyjaciółmi; ograniczanie tego prawa nigdy nie powinny być stosowane jako kara;
 - b) odpowiedniego kształcenia, poradnictwa i szkoleń;
 - c) otrzymania opieki medycznej.
49. Zgodnie z międzynarodowymi normami¹⁴ dzieci powinny być osadzone oddzielnie od osób dorosłych, aby uwzględnić ich potrzeby i szczególnie trudną sytuację. Powinno się zapewnić możliwość, by zatrzymane dziecko po ukończeniu 18. roku życia nadal było odseparowane od osób dorosłych. W tym celu należy wziąć pod uwagę indywidualne okoliczności danej sprawy. W ramach środków przewidzianych w niniejszej dyrektywie nie wymaga się jednak utworzenia osobnych miejsc zatrzymania lub zakładów karnych dla dzieci.

¹¹ Zalecenie Komitetu Ministrów (2008)11 w sprawie europejskich zasad dotyczących kar i środków alternatywnych wobec sprawców nieletnich, pkt 59 ppkt 1; Wytyczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, pkt 19.

¹² Zob. zielona księga pt. „Zwiększenie wzajemnego zaufania w ramach europejskiej przestrzeni sądowej”, rozdział 5 dotyczący dzieci, COM(2011) 327 final z 14.6.2011.

¹³ Zob. art. 8 decyzji ramowej Rady 2009/829/WSiSW z dnia 23 października 2009 r. w sprawie stosowania przez państwa członkowskie Unii Europejskiej zasady wzajemnego uznawania do decyzji w sprawie środków nadzoru stanowiących alternatywę dla tymczasowego aresztowania (Dz.U. L 294 z 11.11.2009, s. 20).

¹⁴ Art. 37 Konwencji, art. 13 ust. 4 reguł pekińskich, sekcja IV część A pkt 6 ppkt 20 Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom.

Artykuł 13 – Terminowe i staranne rozstrzygnięcie spraw

50. W postępowaniach z udziałem dzieci należy stosować tryb pilny, aby zapewnić szybką odpowiedź i chronić interes dziecka. Sądy powinny zachować szczególną staranność, aby uniknąć ryzyka negatywnego wpływu na stosunki rodzinne i społeczne dziecka.

Artykuł 14 – Prawo do ochrony prywatności

51. Wymóg ochrony prywatności dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym wynika z norm międzynarodowych¹⁵. Udział w postępowaniu karnym narzuca piętno osoby, których ono dotyczy, i może mieć szkodliwy wpływ, szczególnie w przypadku dzieci, na ich resocjalizację oraz przyszłe życie zawodowe i społeczne. Ochrona prywatności dzieci biorących udział w postępowaniu karnym stanowi decydujący czynnik w resocjalizacji młodzieży.
52. Dzieci powinny być sądzone z wyłączeniem jawności. W wyjątkowych przypadkach po należytym uwzględnieniu interesu dziecka sąd może zdecydować, że rozprawa będzie jawna.
53. Ponadto w interesie dziecka i rodziny organy powinny zapobiegać publicznemu rozpowszechnianiu informacji, które mogłyby umożliwiać ich identyfikację (np. imię i nazwisko oraz wizerunek dziecka i członków rodziny).

Artykuł 15 – Prawo osoby posiadającej odpowiedzialność rodzicielską do dostępu do rozpraw sądowych

54. W celu zapewnienia dziecku właściwej pomocy i wsparcia w trakcie rozpraw sądowych osoba posiadająca odpowiedzialność rodzicielską lub inna stosowna osoba dorosła, o której mowa w art. 5, powinna być obecna na rozprawie.

Artykuł 16 – Prawo dzieci do osobistej obecności na rozprawie, której celem jest ustalenie ich ewentualnej winy

55. Jeżeli dzieci są nieobecne na rozprawie, ich prawa do obrony są zagrożone. W takim przypadku oskarżeni nie są w stanie przedstawić sądowi swojej wersji wydarzeń ani dowodów na jej poparcie. W związku z tym mogą oni zostać uznani za winnych bez możliwości podważenia podstaw takiego skazania.
56. Prawo do obecności na rozprawie lub możliwość zrzeczenia się takiego prawa po otrzymaniu informacji o takiej możliwości są niezbędne, aby móc skorzystać z prawa do obrony.
57. Artykuł 16 stanowi, że państwa członkowskie muszą zapewnić zastosowanie prawa do obecności w przypadku każdej rozprawy, której celem jest rozstrzygnięcie kwestii winy oskarżonego (zarówno w przypadku wyroku skazującego, jak i wyroku uniewinniającego), zgodnie z orzecznictwem ETPC. Obecność dziecka na tym etapie postępowania karnego ma szczególne znaczenie ze względu na potencjalne konsekwencje tego etapu.

Artykuł 17 – Postępowanie dotyczące europejskiego nakazu aresztowania

58. Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie do dzieci będących przedmiotem postępowania na podstawie decyzji ramowej 2002/584/WSiSW od chwili aresztowania w państwie członkowskim wykonującym nakaz. Udoskonalenie

¹⁵ Wytoczne Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom, sekcja IV część A pkt 2 ppkt 6.

systemu europejskiego nakazu aresztowania stanowi główne założenie trzeciego sprawozdania Komisji w sprawie wdrażania decyzji ramowej Rady w sprawie europejskiego nakazu aresztowania¹⁶.

59. Właściwe organy w państwach członkowskich wykonujących nakaz stosują prawa w sposób przewidziany w niniejszej dyrektywie. Sprzyja to wzajemnemu zaufaniu i wzajemnemu uznawaniu poprzez zapewnienie dzieciom takiego samego minimalnego poziomu ochrony w państwie członkowskim wykonującym nakaz, jaki istnieje w państwie członkowskim wydającym nakaz.
60. Postępowania dotyczące europejskiego nakazu aresztowania nie będą odraczane, ponieważ artykuł ten pozostaje bez uszczerbku dla terminów określonych w decyzji ramowej.
61. Ze względu na interes dziecka i zgodnie z przepisami międzynarodowymi, które stanowią, że każda forma pozbawienia wolności dzieci powinna być środkiem ostatecznym stosowanym przez jak najkrótszy stosowny okres (zob. art. 10 powyżej), właściwe organy podejmują wszystkie środki w celu ograniczenia czasu trwania pozbawienia wolności dzieci objętych takim europejskim nakazem aresztowania.

Artykuł 18 – Prawo do pomocy prawnej

62. Mimo że niniejsza dyrektywa nie ma na celu uregulowania kwestii pomocy prawnej, zobowiązuje się w niej państwa członkowskie do zapewnienia, by w ich krajowych systemach pomocy prawnej zagwarantowano skuteczne wykonywanie prawa dostępu do adwokata.
63. Prawo podejrzanych lub oskarżonych dzieci do korzystania z tymczasowej pomocy prawnej w okresie pozbawienia wolności lub w okresie objęcia postępowaniem dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania zostanie objęte [wnioskiem dotyczącym dyrektywy] dyrektywą w sprawie tymczasowej pomocy prawnej dla podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym, którzy zostali pozbawieni wolności, oraz w sprawie pomocy prawnej w ramach postępowania dotyczącego europejskiego nakazu aresztowania, a także [wnioskiem dotyczącym zalecenia] zaleceniem Komisji w sprawie prawa do pomocy prawnej przysługującego podejrzany i oskarżony w postępowaniu karnym. W zaleceniu sytuacja dziecka jest uwzględniona w szczególności w kontekście „oceny zdolności finansowej” i „oceny zasadności”¹⁷.

Artykuł 19 – Szkolenia

64. Organy sądowe, organy ścigania i pracownicy zakładów karnych zajmujący się sprawami z udziałem dzieci powinni być świadomi szczególnych potrzeb dzieci z różnych grup wiekowych i powinni zadbać o dostosowanie postępowania do tych potrzeb. W tym celu potrzebują oni odpowiedniego przeszkolenia w zakresie praw przysługujących dzieciom zgodnie z prawem, potrzeb dzieci z różnych grup wiekowych, rozwoju i psychologii dziecka, umiejętności pedagogicznych, komunikacji z dziećmi w każdym wieku i na każdym etapie rozwoju oraz w zakresie

¹⁶ Sprawozdanie Komisji w sprawie wdrażania od 2007 r. decyzji ramowej Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi – COM(2011) 175 z 11.4.2011.

¹⁷ Zob. pkt 6 i 12.

dzieci, które znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji¹⁸. W szkoleniach takich powinni również uczestniczyć adwokaci specjalizujący się w sprawach z udziałem dzieci.

65. Osoby udzielające wsparcia dzieciom lub świadczące na ich rzecz usługi w zakresie sprawiedliwości naprawczej również powinny przejść odpowiednie szkolenia, aby zapewnić traktowanie dzieci z szacunkiem oraz w sposób bezstronny i profesjonalny.

Artykuł 20 – Gromadzenie danych

66. Do celów monitorowania i oceny skuteczności i efektywności niniejszej dyrektywy konieczne jest, aby państwa członkowskie gromadziły dane w odniesieniu do korzystania z praw określonych w niniejszej dyrektywie. Odpowiednie dane obejmują dane zarejestrowane przez organy sądowe i organy ścigania oraz, w miarę możliwości, dane administracyjne zebrane przez placówki służby zdrowia i opieki społecznej.

Artykuł 21 – Koszty

67. Koszty wynikające z zastosowania niniejszej dyrektywy w odniesieniu do oceny dziecka, badania lekarskiego i zapisu audiowizualnego ponoszą państwa członkowskie, nawet w przypadku skazania podejrzanego lub oskarżonego dziecka.

Artykuł 22 – Klauzula o nieobniżaniu poziomu ochrony

68. W artykule tym gwarantuje się, że ustanowienie wspólnych norm minimalnych zgodnie z niniejszą dyrektywą nie skutkuje obniżeniem norm w niektórych państwach członkowskich oraz że normy określone w Karcie i w EKPC są utrzymane. Ponieważ w niniejszej dyrektywie ustanawia się normy minimalne, państwa członkowskie mają swobodę co do ustalenia norm wyższych niż normy uzgodnione w niniejszej dyrektywie.

Artykuł 23 – Transpozycja

69. Państwa członkowskie muszą dokonać wdrożenia dyrektywy [w ciągu 24 miesięcy po jej opublikowaniu] i przekazać Komisji, w tym samym terminie, tekst przepisów wprowadzających ją do prawa krajowego.
70. Państwa członkowskie powinny zgłosić środki transpozycji wraz z dokumentem wyjaśniającym – lub szeregiem takich dokumentów – związek między elementami dyrektywy a odpowiadającymi im częściami krajowych instrumentów transpozycyjnych.

Artykuł 24 – Wejście w życie

71. Artykuł ten stanowi, że dyrektywa wejdzie w życie dwudziestego dnia po jej opublikowaniu w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*.

4. ZASADA POMOCNICZOŚCI

72. Ponieważ państwa członkowskie samodzielnie nie mogą w zadowalającym stopniu osiągnąć celu wniosku, jakim jest propagowanie wzajemnego zaufania, zasadnicze znaczenie ma osiągnięcie porozumienia w sprawie wspólnych norm minimalnych dotyczących gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub

¹⁸ Wynika to również z norm międzynarodowych, takich jak art. 40 ust. 1 i 3 Konwencji ONZ o prawach dziecka oraz pkt 63 Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom.

oskarżonymi w postępowaniu karnym na terenie Unii Europejskiej. W ocenie wpływu towarzyszącej wnioskowi dotyczącej dyrektywy omówiono szerzej konieczność podjęcia działań na poziomie UE, zawarto w niej również wytłumaczenie, dlaczego UE ma lepsze możliwości podjęcia działania dotyczącego szczególnych gwarancji dla dzieci, które zetknęły się z postępowaniem karnym.

5. ZASADA PROPORCJONALNOŚCI

73. Wniosek jest zgodny z zasadą proporcjonalności, ponieważ nie wykracza poza minimum wymagane do osiągnięcia wyznaczonego celu na szczeblu unijnym i poza to, co jest konieczne dla realizacji tego celu. Zrezygnowano ze środków mających na celu ujednoczenie norm takich jak wiek odpowiedzialności karnej, ustanowienie sądów dla nieletnich, przepisów dotyczących odejścia od wymiaru sprawiedliwości, które doprowadziłyby do znaczących zmian w systemach sądownictwa karnego w państwach członkowskich. Aby działania UE były proporcjonalne, do dyrektywy nie wprowadzono kompleksowego zestawu przepisów dla dzieci w postępowaniu karnym. Ustalono w niej jedynie normy minimalne, które uznano za niezbędne dla spełnienia celu, jakim jest osiągnięcie skutecznej normy ochrony dzieci oraz by wzmocnić wzajemne zaufanie i współpracę wymiarów sprawiedliwości.

6. WPLYW NA BUDŻET

74. Niniejszy wniosek nie ma wpływu na budżet UE.

Wniosek

DYREKTYWA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY**w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym**

PARLAMENT EUROPEJSKI I RADA UNII EUROPEJSKIEJ,

uwzględniając Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, w szczególności jego art. 82 ust. 2 lit. b),

uwzględniając wniosek Komisji Europejskiej,

po przekazaniu projektu aktu ustawodawczego parlamentom narodowym,

uwzględniając opinię Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego¹⁹,

uwzględniając opinię Komitetu Regionów²⁰,

stanowiąc zgodnie ze zwykłą procedurą ustawodawczą,

a także mając na uwadze, co następuje:

- (1) Celem niniejszej dyrektywy jest ustanowienie gwarancji procesowych mających zapewnić dzieciom będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym możliwość zrozumienia i śledzenia przebiegu takiego postępowania, umożliwienie takim dzieciom korzystania z przysługującego im prawa do rzetelnego procesu sądowego oraz zapobieganie ponownemu popełnianiu przestępstw przez dzieci, a także wspieranie ich integracji społecznej.
- (2) Dzięki ustanowieniu norm minimalnych dotyczących ochrony praw procesowych podejrzanych lub oskarżonych niniejsza dyrektywa powinna zwiększyć zaufanie państw członkowskich do systemów sądownictwa karnego innych państw członkowskich, przyczyniając się tym samym do poprawy w zakresie wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach karnych. Takie wspólne normy minimalne powinny również spowodować usunięcie przeszkód dla swobodnego przepływu obywateli na terytoriach państw członkowskich.
- (3) Chociaż państwa członkowskie są stronami europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych oraz Konwencji ONZ o prawach dziecka, doświadczenie pokazuje, że fakt ten nie zawsze jest wystarczający, aby zapewnić dostateczny poziom zaufania wobec systemów sądownictwa karnego innych państw członkowskich.
- (4) W programie sztokholmskim²¹ położono szczególny nacisk na wzmocnienie praw jednostek w postępowaniu karnym. W pkt 2.4 programu Rada Europejska wezwała

¹⁹ Dz.U. C [...] z [...], s. [...].

²⁰ Dz.U. C [...] z [...], s. [...].

²¹ Dz.U. C 115 z 4.5.2010, s. 1.

Komisję do przedstawienia wniosków określających stopniowe podejście²² mające na celu wzmocnienie praw podejrzanych lub oskarżonych.

- (5) Dotychczas przyjęto trzy środki, mianowicie dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2010/64²³, dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2012/13²⁴ oraz dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady nr (UE) 2013/48²⁵.
- (6) W niniejszej dyrektywie wspiera się prawa dziecka, uwzględniając wytyczne Rady Europy w sprawie wymiaru sprawiedliwości przyjaznego dzieciom.
- (7) Należy zwrócić szczególną uwagę na dzieci podejrzane lub oskarżone w sprawach karnych, tak aby utrzymać ich potencjał do rozwoju i resocjalizacji.
- (8) Niniejszą dyrektywę należy stosować w odniesieniu do dzieci, tj. osób, które nie ukończyły 18. roku życia w chwili, w której stały się podejrzane lub oskarżone o popełnienie przestępstwa, niezależnie od wieku osiągniętego w czasie postępowania karnego do momentu wydania prawomocnego wyroku.
- (9) Niniejsza dyrektywa powinna mieć również zastosowanie do przestępstw, które zostały popełnione przez tego samego podejrzanego lub oskarżonego po ukończeniu przez niego 18. roku życia oraz które są przedmiotem wspólnego dochodzenia i ścigania, jako nierozdzielnie związane z przestępstwami podlegającymi zakresowi stosowania niniejszej dyrektywy, w przypadku gdy postępowanie karne przeciwko danej osobie zostało wszczęte, zanim ukończyła ona 18 rok życia.
- (10) W przypadku gdy w chwili uznania za podejrzanego lub oskarżonego w postępowaniu karnym dana osoba ukończyła 18. rok życia, zachęca się państwa członkowskie do stosowania gwarancji procesowych przewidzianych w niniejszej dyrektywie do momentu osiągnięcia przez tę osobę 21. roku życia.
- (11) Państwa członkowskie powinny ustalić wiek dzieci na podstawie ich własnych oświadczeń, weryfikacji ich stanu cywilnego, badania dokumentacji, innych dowodów oraz, jeżeli takie dowody okażą się niedostępne lub nierozstrzygające, na podstawie badania lekarskiego.
- (12) Niniejszą dyrektywę należy wykonywać z uwzględnieniem przepisów dyrektywy 2012/13/EU i dyrektywy 2013/48/UE. Informacji dotyczących wykroczeń należy udzielać na tych samych warunkach, które przewidziano w art. 2 ust. 2 dyrektywy 2012/13/EU. W niniejszej dyrektywie wprowadza się jednak dalsze uzupełniające gwarancje dotyczące informacji, które należy przekazać osobie posiadającej odpowiedzialność rodzicielską, oraz dotyczące obowiązkowego dostępu do adwokata w celu uwzględnienia szczególnych potrzeb dzieci.

²² Dz.U. C 291 z 4.12.2009, s. 1.

²³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20 października 2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym (Dz.U. L 280 z 26.10.2010, s. 1).

²⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.U. L 142 z 1.6.2012, s. 1).

²⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U. L 294 z 6.11.2013, s. 1).

- (13) W przypadku pozbawienia dziecka wolności pouczenie o prawach przekazane dziecku zgodnie z art. 4 dyrektywy 2012/13/EU powinno zawierać jasne informacje dotyczące praw dziecka wynikających z niniejszej dyrektywy.
- (14) Pojęcie „osoba posiadająca odpowiedzialność rodzicielską” oznacza każdą osobę posiadającą odpowiedzialność rodzicielską za dziecko, jak określono w rozporządzeniu Rady (WE) nr 2201/2003²⁶. Odpowiedzialność rodzicielska oznacza ogół praw i obowiązków odnoszących się do osoby lub majątku dziecka, które zostały przyznane osobie fizycznej lub prawnej orzeczeniem, z mocy prawa lub umowy mającej skutek prawny, w tym prawo do pieczy nad dzieckiem i prawo do kontaktów z dzieckiem.
- (15) Dzieci powinny mieć prawo do tego, aby osoba posiadająca odpowiedzialność rodzicielską została poinformowana o mających zastosowanie prawach procesowych, ustnie albo pisemnie. Informacje te należy przekazać niezwłocznie oraz w takim stopniu szczegółowości, jaki jest niezbędny do zabezpieczenia rzetelności postępowania i skutecznego korzystania z prawa dziecka do obrony. W przypadku gdy powiadomienie osoby posiadającej odpowiedzialność rodzicielską o takich prawach byłoby sprzeczne z interesem dziecka, należy poinformować inną stosowną osobę dorosłą.
- (16) Dzieci nie powinny mieć możliwości zrzeczenia się przysługującego im prawa dostępu do adwokata, ponieważ nie są one w stanie w pełni zrozumieć i śledzić przebiegu postępowania. Dlatego też w przypadku dzieci obecność lub pomoc adwokata powinna być obowiązkowa.
- (17) W niektórych państwach członkowskich organ inny niż prokurator i sąd właściwy w sprawach karnych jest uprawniony do nakładania kar innych niż pozbawienie wolności w odniesieniu do niektórych wykroczeń. Taki przypadek może mieć miejsce na przykład w odniesieniu do wykroczeń drogowych, które popełniane są na szeroką skalę i które mogą zostać wykryte w wyniku kontroli ruchu drogowego. W takich sytuacjach nieuzasadnione byłoby wymaganie od właściwego organu zapewnienia prawa do obowiązkowego dostępu do adwokata. W przypadku gdy prawo państwa członkowskiego przewiduje nakładanie przez taki organ kary w odniesieniu do wykroczeń, a od nałożenia kary przysługuje prawo do odwołania się do sądu właściwego w sprawach karnych albo możliwość przekazania mu sprawy w inny sposób, obowiązkowy dostęp do adwokata powinien mieć zastosowanie jedynie do postępowania wszczętego przed tym sądem w wyniku takiego odwołania lub przekazania sprawy. W niektórych państwach członkowskich postępowania z udziałem dzieci mogą prowadzić prokuratorzy, którzy mogą nakładać kary. W takich postępowaniach dzieciom powinno przysługiwać prawo do obowiązkowego dostępu do adwokata.
- (18) W niektórych państwach członkowskich określone wykroczenia, w szczególności wykroczenia drogowe, wykroczenia związane z naruszeniem ogólnych przepisów władz lokalnych oraz wykroczenia polegające na naruszeniu porządku publicznego, uznaje się za przestępstwa. Wymaganie od właściwych organów, aby zapewniły obowiązkowy dostęp do adwokata w odniesieniu do tych wykroczeń, byłoby nieproporcjonalne. Jeżeli prawo państwa członkowskiego stanowi, że nie można stosować kary pozbawienia wolności w odniesieniu do wykroczeń, prawo do

²⁶ Rozporządzenie Rady (WE) 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej (Dz.U. L 338 z 23.12.2003, s. 1).

obowiązkowego dostępu do adwokata powinno mieć wówczas zastosowanie jedynie do postępowania wszczętego przez sąd właściwym w sprawach karnych.

- (19) Dzieci, które są podejrzane lub oskarżone w postępowaniu karnym, powinny mieć prawo do indywidualnej oceny służącej zidentyfikowaniu ich szczególnych potrzeb w zakresie ochrony, kształcenia, wychowania i integracji społecznej w celu stwierdzenia, czy i do jakiego stopnia dzieci wymagałyby zastosowania szczególnych środków w trakcie postępowania karnego, oraz ustalenia zakresu ich odpowiedzialności karnej i adekwatności nałożonej kary lub środka wychowawczego.
- (20) Aby zapewnić integralność osobistą dziecka, które zostało aresztowane lub zatrzymane, powinno ono mieć umożliwiony dostęp do badania lekarskiego. Badanie lekarskie powinien przeprowadzić lekarz.
- (21) W celu zapewnienia dostatecznej ochrony dzieciom, które nie zawsze są w stanie zrozumieć treść przesłuchań, jakim są poddawane, oraz aby uniknąć kwestionowania treści przesłuchań i tym samym ich niepotrzebnego powtarzania, przesłuchania z udziałem dzieci należy nagrywać w postaci zapisu audiowizualnego. Nie obejmuje to przesłuchania koniecznego do identyfikacji dziecka.
- (22) Wymaganie od właściwych organów, aby zapewniły zapis audiowizualny we wszystkich przypadkach, byłoby jednak nieproporcjonalne. Należy odpowiednio uwzględnić złożoność sprawy, wagę zarzucanego przestępstwa i potencjalną karę, która może zostać poniesiona. W przypadku pozbawienia dziecka wolności przed wydaniem wyroku skazującego każde przesłuchanie z udziałem dziecka należy nagrywać w postaci zapisu audiowizualnego.
- (23) Takie nagrania audiowizualne powinny być dostępne wyłącznie dla organów sądowych i stron postępowania. Ponadto przy przesłuchiowaniu dzieci należy uwzględnić ich wiek i stopień dojrzałości.
- (24) Podejmując decyzję w sprawie pomocy prawnej, państwa członkowskie powinny dążyć do wprowadzenia przepisów, które zagwarantują dzieciom skuteczne korzystanie z prawa dostępu do adwokata.
- (25) Dzieci znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji w przypadku zatrzymania. Należy podjąć szczególne starania, aby uniknąć pozbawienia dzieci wolności ze względu na związane z tym ryzyko zaburzenia ich rozwoju fizycznego, psychicznego i społecznego. Właściwe organy powinny rozważyć środki alternatywne i nakładać takie środki w każdym przypadku, gdy leży to w interesie dziecka. Środki takie mogą obejmować obowiązek stawiennictwa przed właściwymi organami, ograniczenia w kontaktach z określonymi osobami, wymóg poddania się leczeniu lub leczeniu uzależnień oraz uczestnictwo w środkach wychowawczych.
- (26) W przypadku nałożenia na dzieci kary pozbawienia wolności powinny one korzystać ze specjalnych środków ochrony. W szczególności należy je odseparować od osób dorosłych w trakcie wykonywania kary, chyba że zostanie uznane, iż nie leży to w interesie dziecka, zgodnie z art. 37 lit. c) Konwencji ONZ o prawach dziecka. Po ukończeniu przez zatrzymane dziecko 18. roku życia należy zapewnić, w uzasadnionych przypadkach, możliwość dalszego odseparowania od osób dorosłych z uwzględnieniem indywidualnych okoliczności danej sprawy. Należy zwrócić szczególną uwagę na sposób traktowania zatrzymanych dzieci ze względu na ich szczególnie trudną sytuację. Dzieci powinny mieć dostęp do placówek edukacyjnych odpowiadających ich potrzebom.

- (27) Praktycy, którzy mają bezpośredni kontakt z dziećmi, powinni uwzględniać szczególne potrzeby dzieci z różnych grup wiekowych oraz powinni zadbać o dostosowanie postępowania do tych potrzeb. W tym celu powinni oni odbyć specjalne szkolenia w zakresie pracy z dziećmi.
- (28) Dzieci powinny być sądzone z wyłączeniem jawności w celu ochrony ich prywatności i umożliwienia im resocjalizacji. W wyjątkowych przypadkach po należytym uwzględnieniu interesu dziecka sąd może zdecydować, że rozprawa powinna być jawna.
- (29) W celu zapewnienia dzieciom odpowiedniej pomocy i wsparcia osoba posiadająca odpowiedzialność rodzicielską lub inna stosowna osoba dorosła powinna mieć dostęp do rozpraw sądowych z udziałem podejrzanego lub oskarżonego dziecka.
- (30) Prawo oskarżonego do osobistej obecności na rozprawie jest oparte na prawie do rzetelnego procesu sądowego określonym w art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, zgodnie z wykładnią Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.
- (31) Prawa przewidziane w niniejszej dyrektywie powinny mieć zastosowanie do dzieci objętych postępowaniem dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania od chwili aresztowania w państwie członkowskim wykonującym nakaz.
- (32) Wszelkie indywidualne oceny, badania lekarskie i nagrania audiowizualne przewidziane w niniejszej dyrektywie należy przeprowadzać na rzecz dziecka nieodpłatnie.
- (33) Do celów monitorowania i oceny skuteczności niniejszej dyrektywy konieczne jest, aby państwa członkowskie gromadziły dane w odniesieniu do realizacji praw określonych w niniejszej dyrektywie. Odpowiednie dane obejmują dane zarejestrowane przez organy sądowe i organy ścigania oraz, w miarę możliwości, dane administracyjne zgromadzone przez placówki służby zdrowia i opieki społecznej w odniesieniu do praw określonych w niniejszej dyrektywie, w szczególności dotyczące liczby dzieci, którym umożliwiono dostęp do adwokata, liczby przeprowadzonych indywidualnych ocen, liczby przesłuchań nagranych w postaci zapisu audiowizualnego oraz liczby dzieci pozbawionych wolności.
- (34) Niniejsza dyrektywa potwierdza prawa podstawowe i zasady uznane w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej i europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, w tym zakaz tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, prawo do integralności osoby, prawa dziecka, integracji osób niepełnosprawnych, prawo do skutecznego środka odwoławczego i prawo do rzetelnego procesu sądowego, domniemanie niewinności i prawo do obrony. Niniejszą dyrektywę należy wykonywać zgodnie z tymi prawami i zasadami.
- (35) W niniejszej dyrektywie ustanawia się normy minimalne. Państwa członkowskie mogą rozszerzyć zakres praw określonych w niniejszej dyrektywie w celu zapewnienia wyższego poziomu ochrony. Taki wyższy poziom ochrony nie powinien stanowić przeszkody we wzajemnym uznawaniu orzeczeń sądowych, które te normy minimalne mają ułatwiać. Poziom ochrony nigdy nie powinien być niższy niż poziom wynikający z norm określonych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej lub europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, zgodnie z ich wykładnią zawartą w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

- (36) Ponieważ cele niniejszej dyrektywy, mianowicie ustanowienie wspólnych norm minimalnych dotyczących gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym, nie mogą zostać osiągnięte w sposób wystarczający przez państwa członkowskie, lecz z uwagi na rozmiary tego środka możliwe jest lepsze ich osiągnięcie na poziomie Unii, Unia może przyjmować środki zgodnie z zasadą pomocniczości określoną w art. 5 Traktatu o Unii Europejskiej. Zgodnie z zasadą proporcjonalności określoną w tym artykule niniejsza dyrektywa nie wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia tych celów.
- (37) [Zgodnie z art. 3 Protokołu nr 21 w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, załączonego do Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wymienione państwa członkowskie notyfikowały życzenie uczestniczenia w przyjęciu i stosowaniu niniejszej dyrektywy] LUB [zgodnie z art. 1 i 2 Protokołu nr 21 w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, załączonego do Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, oraz nie naruszając przepisów art. 4 tego Protokołu, wymienione państwa członkowskie nie uczestniczą w przyjęciu niniejszej dyrektywy i nie są nią związane ani jej nie stosują]²⁷.
- (38) Zgodnie z art. 1 i 2 Protokołu nr 22 w sprawie stanowiska Danii, załączonego do Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dania nie uczestniczy w przyjęciu niniejszej dyrektywy i nie jest nią związana ani jej nie stosuje.
- (39) Zgodnie ze wspólną deklaracją polityczną państw członkowskich i Komisji z dnia 28 września 2011 r. dotyczącą dokumentów wyjaśniających²⁸ w uzasadnionych przypadkach państwa członkowskie zobowiązały się do złożenia, wraz z powiadomieniem o swoich środkach transpozycji, co najmniej jednego dokumentu wyjaśniającego związek między elementami dyrektywy a odpowiadającymi im częściami krajowych instrumentów transpozycyjnych. Prawodawca jest zdania, że w odniesieniu do niniejszej dyrektywy przekazanie takich dokumentów jest uzasadnione,

²⁷ Ostateczne brzmienie tego motywu dyrektywy będzie zależało od tego, jakie stanowisko przyjmą Zjednoczone Królestwo i Irlandia, zgodnie z postanowieniami Protokołu nr 21.

²⁸ Dz.U. C 369 z 17.12.2011, s. 14.

PRZYJMUJĄ NINIEJSZĄ DYREKTYWĘ:

Artykuł 1

Przedmiot

W niniejszej dyrektywie ustanawia się normy minimalne dotyczące określonych praw podejrzanych lub oskarżonych będących dziećmi w postępowaniu karnym oraz praw dzieci objętych procedurą wydawania na mocy decyzji ramowej Rady 2002/584/WSiSW²⁹ („postępowanie dotyczące europejskiego nakazu aresztowania”).

Artykuł 2

Zakres zastosowania

1. Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie do dzieci podlegających postępowaniu karnemu od chwili, w której stają się one podejrzane lub oskarżone o popełnienie przestępstwa, do czasu zakończenia postępowania.
2. Niniejszą dyrektywę stosuje się do dzieci objętych postępowaniem dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania od chwili ich aresztowania w państwie członkowskim wykonującym nakaz.
3. Niniejszą dyrektywę stosuje się do oskarżonych lub podejrzanych podlegających postępowaniu karnemu, o którym mowa w ust. 1, oraz osób podlegających postępowaniu dotyczącemu europejskiego nakazu aresztowania, o którym mowa w ust. 2, które nie są już dziećmi w toku postępowania, które rozpoczęło się, kiedy byli dziećmi.
4. Niniejsza dyrektywa ma również zastosowanie do dzieci innych niż dzieci podejrzane lub oskarżone, które w toku przesłuchania przez policję lub inny organ ścigania stają się podejrzаныmi lub oskarżonymi.
5. Niniejsza dyrektywa nie wpływa na przepisy krajowe określające wiek odpowiedzialności karnej.

Artykuł 3

Definicja

Do celów niniejszej dyrektywy pojęcie „dziecko” oznacza osobę poniżej 18. roku życia.

Artykuł 4

Prawo dzieci do informacji

1. Państwa członkowskie zapewniają niezwłoczne udzielenie dzieciom informacji o przysługujących im prawach zgodnie z przepisami dyrektywy 2012/13/UE. Dzieci

²⁹ Decyzja ramowa Rady z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między państwami członkowskimi (2002/584/WSiSW) (Dz.U. L 190 z 18.7.2002, s. 1).

informuje się również w takim samym zakresie, jak przewidziano w dyrektywie 2012/13/UE, o następujących prawach:

- 1) prawie do poinformowania osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską, przewidzianym w art. 5;
 - 2) prawie do adwokata, przewidzianym w art. 6;
 - 3) prawie do indywidualnej oceny, przewidzianym w art. 7;
 - 4) prawie do badania lekarskiego, przewidzianym w art. 8;
 - 5) prawie do wolności i prawie do szczególnego traktowania w trakcie zatrzymania, przewidzianym w art. 10 i 12;
 - 6) prawie do ochrony prywatności, przewidzianym w art. 14;
 - 7) prawie osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską do dostępu do rozpraw sądowych, przewidzianym w art. 15;
 - 8) prawie do osobistej obecności na rozprawie, przewidzianym w art. 16;
 - 9) prawie do pomocy prawnej, przewidzianym w art. 18.
2. Państwa członkowskie zapewniają, aby w przypadkach pozbawienia dzieci wolności pouczenie o prawach przekazywane im na mocy dyrektywy 2012/13/UE zawierało prawa określone w niniejszej dyrektywie.

Artykuł 5

Prawo dziecka do poinformowania osoby posiadającej odpowiedzialność rodzicielską

Państwa członkowskie zapewniają przekazanie osobie posiadającej odpowiedzialność rodzicielską lub, w przypadku gdy byłoby to sprzeczne z interesem dziecka, innej stosownej osobie dorosłej informacji, które dziecko otrzymuje zgodnie z art. 4.

Artykuł 6

Prawo do obowiązkowego dostępu do adwokata

1. Państwa członkowskie zapewniają dzieciom pomoc adwokata w toku całego postępowania karnego zgodnie z dyrektywą 2013/48/UE. Prawa dostępu do adwokata nie można się zrzec.
2. Prawo dostępu do adwokata stosuje się również do postępowań karnych, które mogą doprowadzić do ostatecznego umorzenia sprawy przez prokuratora po spełnieniu przez dziecko określonych warunków.

Artykuł 7

Prawo do indywidualnej oceny

1. Państwa członkowskie zapewniają uwzględnianie szczególnych potrzeb dzieci w zakresie ochrony, kształcenia, szkolenia i integracji społecznej.

2. W tym celu dzieci obejmuje się indywidualną oceną. W ocenie uwzględnia się w szczególności osobowość i dojrzałość dziecka oraz jego sytuację ekonomiczną i społeczną.
3. Indywidualną ocenę przeprowadza się na odpowiednim etapie postępowania i w każdym przypadku przed wniesieniem aktu oskarżenia.
4. Zakres i szczegółowość indywidualnej oceny mogą się różnić w zależności od okoliczności danej sprawy, wagi zarzucanego przestępstwa i kary, która zostanie nałożona w przypadku, gdy dziecko zostanie uznane za winne zarzucanego przestępstwa, jak również faktu, czy dziecko już wcześniej zwróciło na siebie uwagę właściwych organów w kontekście postępowania karnego.
5. Dziecko bierze czynny udział w dokonywaniu indywidualnej oceny.
6. Jeżeli elementy stanowiące podstawę indywidualnej oceny uległy znacznej zmianie, państwa członkowskie zapewniają aktualizowanie indywidualnej oceny w toku całego postępowania karnego.
7. Państwa członkowskie mogą odstąpić od obowiązku określonego w ust. 1 wówczas, gdy przeprowadzenie indywidualnej oceny nie jest proporcjonalne, biorąc pod uwagę okoliczności danej sprawy i fakt, czy dziecko już wcześniej zwróciło na siebie uwagę organów państw członkowskich w kontekście postępowania karnego.

Artykuł 8

Prawo do badania lekarskiego

1. W przypadku pozbawienia dziecka wolności państwa członkowskie zapewniają dziecku dostęp do badania lekarskiego, ze szczególnym uwzględnieniem oceny ogólnego psychicznego i fizycznego stanu dziecka, w celu ustalenia, czy stan dziecka pozwala na przeprowadzenie przesłuchania lub innych czynności dochodzeniowych lub dowodowych, lub wszelkich środków przyjętych, lub przewidzianych wobec dziecka.
2. Prawo do wnioskowania o badanie lekarskie przysługuje następującym osobom:
 - a) dziecku;
 - b) osobie posiadającej odpowiedzialność rodzicielską lub stosownej osobie dorosłej, o której mowa w art. 5;
 - c) adwokatowi dziecka.
3. Wynik badania lekarskiego sporządza się w formie pisemnej.
4. Państwa członkowskie zapewniają powtórzenie badania lekarskiego, jeżeli okoliczności tego wymagają.

Artykuł 9

Przesłuchiwanie dzieci

1. Państwa członkowskie zapewniają nagranie w postaci zapisu audiowizualnego każdego przesłuchania dzieci przeprowadzonego przez policję lub inny organ ścigania bądź organ sądowy przed wniesieniem aktu oskarżenia, chyba że jest to

nieproporcjonalne, biorąc pod uwagę złożoność sprawy, wagę zarzucanego przestępstwa i potencjalną karę, która może zostać poniesiona.

2. W każdym przypadku, gdy dziecko zostaje pozbawione wolności, przesłuchanie dziecka nagrywa się w postaci zapisu audiowizualnego, niezależnie od etapu postępowania karnego.
3. Ustęp 1 pozostaje bez uszczerbku dla możliwości zadawania pytań służących identyfikacji osobowej dziecka bez sporządzania takiego zapisu audiowizualnego.

Artykuł 10

Prawo do wolności

1. Państwa członkowskie zapewniają, aby pozbawianie dzieci wolności przed wydaniem wyroku skazującego było stosowane wyłącznie jako środek ostateczny i wymierzany na jak najkrótszy stosowny okres. Odpowiednio uwzględnia się wiek i indywidualną sytuację dziecka.
2. Państwa członkowskie zapewniają okresową kontrolę przez sąd każdego przypadku pozbawienia dzieci wolności przed wydaniem wyroku skazującego.

Artykuł 11

Środki alternatywne

1. Państwa członkowskie zapewniają właściwym organom możliwość skorzystania ze środków alternatywnych w stosownych przypadkach, gdy spełnione są warunki pozbawienia wolności.
2. Środki alternatywne mogą obejmować:
 - a) obowiązek przebywania dziecka w określonym miejscu;
 - b) ograniczenia kontaktów z określonymi osobami;
 - c) obowiązek stawiennictwa przed właściwymi organami;
 - d) poddanie się leczeniu lub leczeniu uzależnień;
 - e) uczestnictwo w środkach wychowawczych.

Artykuł 12

Prawo do szczególnego traktowania w przypadku pozbawienia wolności

1. Państwa członkowskie zapewniają, aby dzieci podlegające zatrzymaniu były odseparowane od osób dorosłych, chyba że uznaje się, iż w najlepszym interesie dziecka jest tego nie czynić. Po ukończeniu 18. roku życia przez dziecko podlegające zatrzymaniu państwa członkowskie zapewniają mu, w uzasadnionych przypadkach, możliwość dalszego odseparowania od osób dorosłych, biorąc pod uwagę indywidualne okoliczności danej sprawy.
2. W okresie pozbawienia wolności państwa członkowskie podejmują wszystkie odpowiednie środki w celu:
 - a) zapewnienia i ochrony zdrowia i rozwoju fizycznego dziecka;

- b) zapewnienia prawa do kształcenia i szkolenia dziecka;
- c) zapewnienia skutecznego i regularnego korzystania z prawa do życia rodzinnego, w tym utrzymania więzi rodzinnych;
- d) wspierania rozwoju dziecka i jego przyszłej integracji społecznej.

Artykuł 13

Terminowe i staranne rozpoznawanie spraw

1. Państwa członkowskie zapewniają prowadzenie postępowań karnych z udziałem dzieci w trybie pilnym i z należytą starannością.
2. Państwa członkowskie zapewniają, by dzieci były traktowane w sposób odpowiedni do ich wieku, ich szczególnych potrzeb, ich dojrzałości i stopnia zrozumienia postępowania oraz z uwzględnieniem ewentualnych trudności dzieci z komunikacją.

Artykuł 14

Prawo do ochrony prywatności

1. Państwa członkowskie zapewniają, by postępowanie karne dotyczące dzieci było prowadzone z wyłączeniem jawności, chyba że po należyтым uwzględnieniu interesu dziecka wyjątkowe okoliczności uzasadniają odstępnie od tego przepisu.
2. Państwa członkowskie zapewniają podjęcie przez właściwe organy odpowiednich środków w toku postępowania karnego w celu ochrony prywatności dziecka i członków rodziny, w tym ich imion i nazwisk oraz wizerunku. Państwa członkowskie zapewniają niepodawanie przez właściwe organy do wiadomości publicznej informacji, które mogłyby doprowadzić do identyfikacji dziecka.
3. Państwa członkowskie zapewniają, aby nagrania, o których mowa w art. 9 ust. 1, nie były rozpowszechniane publicznie.

Artykuł 15

Prawo dostępu do rozpraw sądowych przysługujące osobie posiadającej odpowiedzialność rodzicielską

Państwa członkowskie zapewniają osobie posiadającej odpowiedzialność rodzicielską lub innej stosownej osobie dorosłej, o której mowa w art. 5, dostęp do rozpraw sądowych odbywających się z udziałem dziecka.

Artykuł 16

Prawo dzieci do osobistej obecności na rozprawie, której celem jest ustalenie kwestii ich winy

1. Państwa członkowskie zapewniają obecność dzieci na rozprawie.
2. Państwa członkowskie zapewniają dzieciom, w przypadku ich nieobecności na rozprawie, na której wydano orzeczenie dotyczące ich winy, prawo do skorzystania z

postępowania, w którym mają one prawo uczestniczyć i które umożliwia ponowne rozpoznanie sprawy co do jej istoty, w tym zbadanie nowych dowodów, co może doprowadzić do uchylecia pierwotnego orzeczenia.

Artykuł 17

Postępowanie dotyczące europejskiego nakazu aresztowania

Państwa członkowskie zapewniają, aby dziecku podlegającemu nakazowi – po jego aresztowaniu na podstawie postępowania dotyczącego europejskiego nakazu aresztowania – w państwie członkowskim wykonującym nakaz przysługiwały prawa, o których mowa w art. 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 15 oraz 18.

Nie naruszając przepisów art. 12 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW, organy wykonujące nakaz podejmują wszelkie środki w celu ograniczenia okresu pozbawienia wolności dzieci objętych postępowaniem dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania.

Artykuł 18

Prawo do pomocy prawnej

Państwa członkowskie zapewniają, by prawo krajowe dotyczące pomocy prawnej gwarantowało skuteczne wykonywanie prawa dostępu do adwokata, o którym mowa w art. 6.

Artykuł 19

Szkolenia

1. Państwa członkowskie zapewniają, aby pracownicy organów sądowych, organów ścigania i zakładów karnych, którzy zajmują się sprawami z udziałem dzieci, byli specjalistami w obszarze postępowania karnego z udziałem dzieci. Osoby takie powinny odbywać specjalne szkolenie w zakresie praw przysługujących dzieciom zgodnie z prawem, właściwych technik prowadzenia przesłuchań, psychologii dziecka, komunikacji w języku dostosowanym do poziomu dziecka oraz umiejętności pedagogicznych.
2. Państwa członkowskie zapewniają, aby takie szkolenia odbywali również adwokaci broniący dzieci.
3. Za pośrednictwem służb publicznych lub przez finansowanie organizacji wspierających dzieci państwa członkowskie promują inicjatywy umożliwiające osobom udzielającym dzieciom wsparcia i świadczącym na ich rzecz usługi w zakresie sprawiedliwości naprawczej odbycie odpowiedniego szkolenia na poziomie odpowiadającym ich kontaktom z dziećmi oraz przestrzeganie norm zawodowych, tak aby zagwarantować świadczenie takich usług z szacunkiem dla dzieci oraz w sposób bezstronny i profesjonalny.

Artykuł 20

Gromadzenie danych

1. Do dnia [...] r., a następnie co trzy lata państwa członkowskie przesyłają Komisji dane przedstawiające sposób wdrożenia praw określonych w niniejszej dyrektywie.
2. Dane takie obejmują w szczególności liczbę dzieci, którym udzielono dostępu do adwokata, liczbę przeprowadzonych indywidualnych ocen, liczbę przesłuchań nagranych w postaci zapisu audiowizualnego oraz liczbę dzieci pozbawionych wolności.

Artykuł 21

Koszty

Państwa członkowskie ponoszą koszty wynikające z zastosowania przepisów art. 6, 7 i 8, niezależnie od wyniku postępowania.

Artykuł 22

Klauzula o nieobniżaniu poziomu ochrony

Żaden z przepisów niniejszej dyrektywy nie może być rozumiany jako ograniczający lub umniejszający prawa i gwarancje procesowe, które są zagwarantowane na mocy Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności lub innych stosownych przepisów prawa międzynarodowego, w szczególności Konwencji ONZ o prawach dziecka, lub prawa któregośkolwiek z państw członkowskich zapewniającego wyższy poziom ochrony.

Artykuł 23

Transpozycja

1. Państwa członkowskie wprowadzają w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania niniejszej dyrektywy do dnia [24 miesiące po jej opublikowaniu] r. Niezwłocznie powiadamiają o tym Komisję.
2. Przepisy przyjęte przez państwa członkowskie zawierają odniesienie do niniejszej dyrektywy lub odniesienie takie towarzyszy ich urzędowej publikacji. Metody dokonywania takiego odniesienia określone są przez państwa członkowskie.
3. Państwa członkowskie przekazują Komisji tekst przepisów prawa krajowego, przyjętych w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą.

Artykuł 24

Wejście w życie

Niniejsza dyrektywa wchodzi w życie dwudziestego dnia po jej opublikowaniu w *Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej*.

Artykuł 25

Adresaci

Niniejsza dyrektywa skierowana jest do państw członkowskich zgodnie z Traktatami.

Sporządzono w Brukseli dnia [...] r.

*W imieniu Parlamentu Europejskiego
Przewodniczący*

*W imieniu Rady
Przewodniczący*